

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 40.

На Цетињу у Суботу 28. Октобра (9. Студенога) 1872.

ГОДИНА II

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. За друге земље год. ф. 8; по г. ф. 4; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 пољина. Донеси, предплата и све наруџбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Коњу.

НОВ ВЕЗИР — СТАРИ ПОСЛД.

О паду Митхад наше говоре још једнако говине. Примјетно је, да се наши листови много мање забављају тијем догађајем него страни, а нарочито бечки и пештански. Примјетно је, али је и разумљиво. Листови који служе бечко-пештанској влади поздравили су са великом радошћу Митхад пашу на везирској столици. Наравно је, да су га при паду његовом у истој мјери морали ожалити. Јер колико су се онда надавали, толико су сада обезнађени. Напротив српски листови врло су, што је са свијем умјестно, озбиљни и у првом и у другом случају били. Они нити су се ожалостили кад је Митхад паша дошао нити су се обрадовали кад је отишао. То је ипак поуздања у себе. Имали су они посла и са много суровијим Турчином, него што је Митхад паша, који је пред њима падао и ако не на првом покушају, као Митхад на Липову, а оно доцније. Ми смо имали довољно прилике да се увјеримо, да је — нов везир стари посао.

Ко познаје стање Турске и њен одношај према турцима, знаће да је Митхад паша давао важности никакве ни паду једнога, ни доласку другог везира. Први је пао, што му је стање постао немогућан, други је дошао да се до овога истог времена држи. Спасења Турској нема у томе. То је просто, а истинито стање ствари, које сваки може разумјети.

За то кад би хтјели, могли би се чудити „Н. Листу“, што му је наснијело, да му се које-шта привиђа. Он се чуди „Црногорцу“, као тобоже да смо се ми чудили, како су Турци смјели напасти Црну Гору, а „Црногорац“ се чуди њему, од куда он то зна. Та ми смо бар стотину пута казали, да нам није ништа чудно, што год Турска ради, и што год се у њој ради, и то

из проста узрока, што је Турска Турска. Но то је ствар, коју ми одбијемо „Н. Листу“ на добру вољу. Али је много знаменитије једно ново одриче „Н. Листа“. Он каже, да је стари Горчаков тијем, што је одвео цара Александра у Берлин на састанак с аустријским и њемачким царем, одвео Славене к пропасти, предао их челицима непријатеља, и да је услед тога шледовао јуриш на Црну Гору, као и заједница са Србијом и Румунијом. Нећемо казати, да је то смјешно, али ћемо запитати: а је ли онда Русија, због тога, што је учествовала у оном састанку, крива и за то, што је Митхад паша пао, што пријатељи турски сада очајавају за Турску?

Нама се чини, да је најбоље, да ми оставимо таква привиђења, као што су она „Н. Листа“, ика се непријатељи с њима тјеше и обмањују. Јер мозак старца Горчакова и да је остарио није извјестан. У Петрограду ваљда ће се моћи исто као и у Задру предвиђати опакве опасности, које су прије свега најопасније за Русију. Ми смо више пута казали, не за љубав вјере и крви, него ради својих сопствених интереса Русија мора бити наш пријатељ. На као што се дешавало, да је Русија баш због тога задржавала над кад наше покрете, тако би се у оном случају, кога „Н. Лист“ предвиђа, догодило, да би Русија изазвала наш покрет. То је што мора бити. А кад би могло бити, да не буде то, онег дана преко нас живијих неће се ниједан младожења ожени са богатом Боопом и лијепог Херцеговином.

Ми смо тога увјерени, па за то и кажемо; да је — нов везир а стари послови. Брзо ће пасти и Ружди паша а за њим и сваки, који дође, а најпосле и сама Турска. Ми се можемо само радовати, да смо дошли већ до тога стања,

да је осујећени покушај, као што је онај па Липову, повод да падају везири, да се не би изродили такви догађаји, у којима би Турска морала пропасти. А у то стање не сумња се већ нико, па заједо ни „Н. Лист“.

ОД ЗАЛА ДО БРО.

Зли људи ало хтјели. По Бог правде хтјеле добро и би добро.

Србину у свијема крајевима Српства познато је данас, на каквом тешком искушењу налази се његов брат у Војводини.

Мађари дочекавши се власти, надмоћности, постадоше неправедни. Заборавише шта су били, и коме треба да су захвални на овоме, што су данас. У тој надутости својој они почеше говити све народности, с којима живе у једној држави, а у којој су они у великој мањини.

И од свијех најкивнији су на Србе. Није ни чудо. Гори бољему увијек завиди.

И за ово неколико пошљедијих година гошће Србе војвођане једнако и свакојако. Недадоше им се макути ни на политичном ни на своме просветном пољу. У колико исти Срби и чак успјеше, има се прилике њиховој уштактој свијести. Високи народ српски дичи се данас са оном браћом својом.

Сва ужасна гонења, која они данас трпе, ми нећемо овдје наводити.

То сви знамо, јер се све пред намајем очима збива. Али једно, због чега ово и пишемо не можемо прешутати. А ево шта је.

Мађарска влада осјети моћ српскога народа у Угарској, и виђе да јој је опасна њеним плановима. Стога науми, да употреби сву силу, да је сломије. За то је распустила народни сабор у Карловцима. За то није штедјала новца и није презала ни од најсуровијих, најнезаконитијих средстава да српски народни заступници не буду изабрани за угарски сабор. За то је почела сатварати прве народне људе и све под оптужбом „велеиздајства“.

павајући да умјери глас, који јој полако дрхташе.

— Нијесу ни мало вријеђајући, то је истина, али немају никаква смисла! настави Сузана живо. Судите их ви, оче. Олимпија каже да ви не би пристали, да узмете тако сироту снаху, као што је она. За тијем вели да, баш и кад би ви пристали на таков брак, то не би било од добре воље и она не би доцније могла поднестити ваше кајање. Најпослије каже да плача мога брата, и њена, са свијем су противна. Ево!

— Хм! промукла стари трговац, смијући се у себи; ти најприје, сине. Шта би ти рекао каквом трговцу, који не би одржао своју ријеч почем би закључно уговор, не сматрајући се обавезан да испуни услове овога?

— Али, оче, ја . . . ја не разумијем. О каквом то уговору говорите ви? питаше Андрија. Младић бијаше заборавио своју забуну, проучавајући физиономију његове рођаке, док је Сузана говорила; али кад му отац, овако на тиха, напомену разговор, који су обојица имали оног дана кад је госпођица Ван Лимпен први пут покушала на леду да се топила, он поцрвени као рак.

Сандер не бјеше намјерао да се покаже здраво строг, па задовољише се тиме, што је за један часак довео сна у забуну, остави њега па се окрене Олимпији:

— Желио би знати, који је главни од та три узрока, којима сте мотивирали ваше охоло отступање. Мени се чини да то мора бити последњи. Ми смо добри пријатељи, је ли? важите ми дакле у чему се ваше плеје, ваша начала, толико разликују од Андријих? Је ли у томе, што је он раскопан а ви економни?

ПОДЛИСТАК.

СРЕЋА И НОВАЦ.

VIII.

ЗАДОВОЉСТВО НАДМАША БОГАТСТВО.

(Напомена од бр. 38.)

Лукава Сузана, као да погађаше очеве мисли, не испушташе ни једну прилику, а да не похвали своју рођаку пред Сандером, прецењујући све њене врлине, њену окретност у свима пословима, којима је госпођа Жече учаше, њену вредноћу и ред који свуд за њом владаше. Добра Жече такође војеваше против предрасуде њена мужа, пјевајући хвале својој сиротици. Сиромаш Сандер кад год би се макао, чуо би Олимпију. Само Андрија не говораше никад о његовој рођаци. Мисли се, да они људи, о којима никад не говоримо, нијесу уједно и они о којима најдаље мислимо!

— Је ли то донста твој посао, Олимпија? рече Сандер весело. Ако је тако, дјете моје, то треба већ да мислимо да те удајемо; сад имаш доста в искуства и окретности да би могла водити газдинство.

— Моја рођака неће да се удаје! повика Сузана за сваки случај.

— Бах! бах! учини Сандер, све младе ће-војке тако кажу, док немају просиоца. Али ми ћемо тражити Олимпију каквог ваљаног Холандеца, који ће умјети цјепити ове њене врлине и ја сам увјерен да она неће одбити, онога, ког јој

буде понудио стари стриц, који је љуби као своје дијете.

— Хвали, стрико, рече Олимпија озбиљно, али, као што рече Сузана, ја нећу да се удајем.

— Уха! чујете ли сви то? повика Сандер, погледавши све присутне. Шта велиш, Андрија, зар ти дремаш, сине, у мјесто да слушаш лијепо заговетке, што нам твоја рођака заговела?

Ова примјетка бјеше са свијем основана, јер глава Андрија, коју бјеше погнуо, налазаше се у овај мах тако близу стола, да је човјек могао донста помислити да спава.

— Опростите, оче, протена Андрија, тргнувши се; ја . . . ја знам да би моја рођака воледа никад се не удати, него ли поћи за Холандеза.

— Ти то знаш, сине! рече Сандер потсмјешљиво; а ко те тако добро извјести о идејама твоје рођаке?

Олимпија бијаше као на жеравици. Андрија, збуњен као и она, ћутаху; Сузана, видјевши да јој је отац добро расположен, помисли да ће добро бити да посредује.

— Ко? рече она. Па Олимпија сама, која нам једанпут казала, да је заиста најбољи између холандски младића, т. ј. мој брат Андрија, она не би пошла за њега.

— Гле! гле! гле! прихвати домаћин једнако полу шаливијем а полу озбиљнијем тоном. А можемо ли, знати, синовице, какву ману налазите том сиромашу Андрији Ван Лимпену? Зар он не вриједи више него сви ваши . . . швајцарски па и француски?

— Узроци, које сам моме рођаку навела, нијесу по њега никако вријеђајући. Нек Сузана каже, она је била ондје, одговор Олимпија, поку-

Види мађарска влада да неможе изаћи из са српским народом, она је наумила, да у српски народну странку, која казује и заступа интересе народне. И она је мислила да ће ваљда и успјети, кад је предузела тај посао, који ће јој само срамоте донијети. Јер она не зна или неће да зна какав је српски народ. Она мисли да би овај народ одмах „танпо“ онако, како би она звекотала са својим мађарским мамузама, само да јој је да распрши народну странку и да с њена чепа уклопи Милетића.

Не признајући, да је странка народна заједно с Милетићем исти народ, она ипак, као што ревосмо, ради да разбије ту странку и обори Милетића. У то име она је образовала у Новом Саду једну чету продајних душа с једним листом. И ти однадници муте, поткопавају, опадају, опрјују, грде, издају, отпушују, шпијунају, децуцају све што је српско.

У часу кад је Нови Сад привидно удар претрпно приликом избора земаљскога посланика, ти исти однадници пустише у свијет познати глас, да је Милетића ударила капља. Ваљда су хтјели стијем, да изазову пораз у српским дуловима и да огласе над народне странке. Ма шта да су хтјели, ствар свакојако смјешна, детињаста изгледа. Но још је смјешнија добра пошљедица њихове зле памјере. Глас да је Милетић на „смирној постели“ прихватио пештански и бечки листови радосно.

Ми ћемо нашим читаоцима саопштити један од тих чланава из бечкога „Фредеенблата“.

„Из звијерског гласа српских агитација, из крај. слаб. вароши Новог Сада, јављају, да је познатога, пророка“ и вођу Срба, др. Светозара Милетића, ударила капља тако, да ће тешко живи остати. У круговима угарских политичара неће остати та вјест без трага. Светозар Милетић с пуним правом важи не само као непомирљиви, него и као најопаснији непријатељ Мађара. Ево већ пуне 24 године како се бори тај син српскога народа. Рођен у једноме сеопу од сиромашна оца, који је радио земљу и поштени чизмарски занат, Милетић се данас узвисио до толике моћи, толиког угледа и утицаја, те војује против угарске пренондеранце са свом опремом својих необичних душевних средстава. Слаб да би против надмоћности свога мрског противника јавни рат водити могао, Милетић је предузео тајно подземно ратовање и као вођа војске, коју није нико видио, знао је тако лукаво и вешто оперирати да се пештанска влада на ново побојала тога агитатора на доњем Дунаву, којег је испочетка омаловажавала, и да је српско питање опет угледала над својом главом. Мађарска влада одважи се, и посла у Нови Сад барова Мајтењија као кр. комесара, који је тако енергично радио, да је поносита грађевина г. Светозара Милетића из темеља потресена. И успркос тога успјеха мађарске владе, ипак би се, у случају да капљом ударени вођ Срба по-

стапе пљен смрти, могао узвикнути председнику пештанске владе: „Грофе, Милетић умре за вас у добри час!“

— Овдје булазни исти лист о одношају Милетићевом према влади српској, о смрти кнеза Михаила, о утицају Милетићевом на поравнање хрватско-угарско, па вели да је већ до толике моћи доспιο, да се влада мађарска упушта у поравнање с њим, док напошљедку гроф Ложај не употреби сву енергију, те Милетићу такав удар зададе, да га је и смрт снашла. Тјешећи се још с тијем, да Милетић и ако остаје жив, „неће бити више опасан, јер ће бити скомивена крила његовом духу“, — наставља „Фредеенблат“ даље:

„Одлазак Милетића са политичке позорнице, даће са свијем други вид одношајима и стању на доњем Дунаву. Јер ма ко да ступи као напшљедник агитаторов, као Милетић неће и не може бити. У републикама, у којима је Милетић живио, врло су на ријетко послијани политички капацитети. И доиста би право чудо било, када би се преко ноћи нашао човек за вођу, који би имао сва она — и добра и хрђава — својства предходника. Милетић нијесу свакидања појава, и срећа за земље и за народе, (али које? У.) да је тако. Па и кад би бој против Мађара и пештанске владе и наставио какав нов Милетић, опет неби био онај бој. Само је први Милетић био снажан и опасан јер се у Пешти Милетићу и цијелом српском покрету слаба пажња поклањала. Новосадском „пророку“ и његовим приврженицима пуштено је, да се учврсте и рашире и дат им је изглед величине и великога значаја тијем, што им се изишло на сусрет са опасном ријечи „поравнање“. Други Милетић, — кад би се такав нашао — сусрешће са свијем другачије расположење мађарске владе.

Искуством опамећена, она неће чекати, да се нови „пророк“ потпуно спреми, и неће о „поравнању“ мислити, него ће владати по постојећим законима и по вјечним начелима правичности. То не само да је прави, него и једини пут који, у погледу незадовољних народа к циљу води, било то на доњем Дунаву или на Молдави.“

Имамо право дакле што рекосмо — зла намјера, али добра пошљедица. Непријатељи преухитивши са смрћу Милетићевом, изјаснише се искрено; признадоше величину Милетићеву и значај „српскога покрета“. Шта више открише свој програм према другом Милетићу. Ово је добро Србима да знаду.

ПАЛАЦКИЈЕВ „ПОЛИТИЧКИ ТЕСТАМЕНАТ“.

Полацки, славни повјесничар чешки издао је ту скоро трећу и пошљедњу књигу својих мањих списа. На свршетку те књиге Палацки се опрашта са својим народом и оставља му овај „политички тестамент“. Ова изјава славнога

ћа препрека не би постојала, шта би учињели са оним двома?

Андреја једва могао да вјерује својим ушима. Он устаде и сав блијед остаде да пољети оцу, али га Сузанина мала ручица дочепа за skut и задржа га силом на мјесту.

Олимпија не одговорила ни ријечи, погледа стрица својим великим очима, који, увевши то за довољан одговор, пољети Андреја:

— Што не приђеш, ти? Зар чекаш да не вјеста к теби дође, да ти занште руку?

Још не бјеше ни довршио, Андреја стајаше поред његове рођаке, питајући је, да ли збиља пристаје да буде његова жена.

— Ех, да како! одговори Сандер пруживши Олимпију руку Андреји.

Па потиснувши их к Луизи и Жечи, које гледаху ову сцену, мислећи да сањају, настави:

— Идите, ђецо, загрлите ваше матере!

Сузана се радоваше као и заручници, само што њена радост бијаше још бујнија.

Сутра дан Жече пређе у уговоре са Луизом Ван Лимпен. Ваљало је набавити опрему и вјенчано одјело младој невјести. За тијем постарати се да Олимпија кад ступи у кућу као газдарица, застане ормане пуне лијепог перива, у ком се огледа луксус Холадје; да столови буду довољно снабђени порцеланом и сребром, те да нова кућа Ван Лимпенова сина и кумп. не уступа ни у чему старој кући Ван Лимп. и кумп. Ма да се обе мајке жураху из петњијех жила, опет је требало подоста времена, док се све то у ред доведе. Па с тога би свадба уговорена за идуће лето а обручење имало се обавити мјесец дана послје оног знаменитог веча,

научењака и старог борца чешкога подјејствовања је великом силом у и изван Аустро-Угарске. То би било разумљиво већ и по томе, што је то ријеч Палацкова, али и мимо тога изјава је по себи жестока, отворена и садржи јако важнијех очигледности. Саопштавамо из ње најважнија мјеста:

„Моја највећа прогријешка, вели Палацки, — изповједам без околишанца — била је, што сам вјеровало у разборитост и у право чувство њемачкога народа. Моју често спомињану изреку: „Ако Аустрије неби било, то се морамо журити, да ју створимо“, изрекао сам јер сам представљао, јер сам сигурношћу очекивао, да ће у овом савезу ослобођених народа владати и владати морати правда, јер сам знао, да „*la jostitia, buid sun! regna nisi ma ni i gromi*“ — као што је већ св. Аугустин казао (*De civitate Dei I. XXI.*) Како ми је само могао и пасти на ум, под владаром, кому је лозинка била: „*Justitia regnorum fundamentum*“, да би се наша старославна царевина икада могла изродити у смислу ријечи св. Аугустина? Како сам оних слављених дана препорођаја слободе могао и помислити, да ће нама Славенима од Њемца суђено бити, да мјесто абсолютизма владара, влада с нама још крући абсолютизам племена нам душманскога?

Како сам ја могао предвиђети, да ће избражени Њемци говорити о слободи и уставу, а радити само о господству једнога над другим? да ће они право лично (индивидуа) у небо дигати, а права народа ипак ногама газити? да ће усљед тога сграду њиховога државнога права поставити на темељ лажи и безумља? да ће равноправност за све прогласивати, а нама Славенима наложити само дужност послуша?

Луда је била и јест њихова мисао као да ће нам наша народност бити благо мање драгоцене, него ли њима њихова и да нећемо жалити њезимо изкључење из јавнога живота, шта више да то нећемо ни осјетити. Безсрамна и простачка била је њихова нада, да ће оно мало мрвица и однадака с њемачкога стола, које су били вољни милостиво поклонити нам, бити за доста нашим потребама. Ова нада показује само њихову луду охолост и надутост, а никакво разбор и праведност. Али охолост предходи надом, веће Њемци сами, и то ће они на себи изкусити, премда ја нећу доживити то врјеме. Догађаје, који ме од дуго времена на тужни начин из моје обмане изтргоше, нећу да набрајам. Жалибог, ја сам одричем се паде да ће се Аустрија дуго одржати: не зато, што то неби било желити, или у себи немогуће, већ зато што је Њемцу и Мађару пошло за руком дочепати се господства и утемељити једностранни деспотизам племена, који у једној полиглотној (разних језика) и уставној држави, као политичко безомје (контрадицијон адјекто) неможе никак бити доготрајан. Њемци и Мађари хоће пако Аустрију само у таковој деспотичкој форми.

то јест неколико дана прије пунољетства господице Ван Лимпен.

У осталом ово пунољетство не бијаше више ни од какве важности. Сандер, и Андреја, Ван Лимпен познаваше одавна стање Олимпије, и обојица бјеху се ријешили да не узнемирују несрећног Мерсена са његових туторских рачуна, које су знали да он није у стању на чисто предати.

На дан оброчења све жене из Зандама и најглавнији трговци, које из мјеста а које из Амстрдама, подлазише да честитају, сину Сандера Ван Лемпена, заручницу, коју држаху за богату наследницу. А још више подупираше ово мњење то, што сав свијет, у Зандаму, знађаше да је Сандеров брат оставио колосално имање, а не падаше ни на ум обзиривим Холадезима, да човек може упропастити своје имање лудим спекулацијама.

Луиза Ван Лимпен чисто се потријепа и оздрави, кад дочека да јој се најватренија жеља испуни.

Сузана вђаше тамо овамо, оживљујући, својим веселим брбљањем, сву кућу. Она се радоваше, што јој, овом приликом, бјеху допустили да се мало гође одјене.

Па и господар Сандер бјеше се, за десет година подмладио. Срећан осмијех цвјетијаше му на лицу и од велике радости постаде много товорљивији, него што је био.

Дал се примираше крају; многи гости бјяху се разишли, кад Луиза Ван Лимпен доби писмо из Апенцела. То је било оно исто, што је сиромаш Мерсен писао по савјету Брокеровој. У овом писму, као што се зна, Мерсен јављаше

— Једно није било изговорено, да се једва могао разумјети.

— Не, настави Андреја, који се ослободи, како престале да га испитује, није с тога, што сам ја раскошан, већ што је моја раскош од скоро обогатившег се трговца; је ли, рођако?

И усуди се да погледа Олимпију, која одговори, не дижући очију на њега:

— Не, заиста, рођаче, ви не сличите ни мало на обогатившег се трговца.

— Дакле, наваљиваше Сандер, каква су то почала, која вао доводе у тако савршену несавјестност?

Олимпија поћута мало, па постави смјелије:

— Ово није од такве важности и далеко је од тога да буде главан узрок.

— Дакле, ту смо! учини стриц тако благо, да Луиза и Жече Ван Лимпен погледаше се зачуђено а Сузана весело погледа у брата.

Сандер устаде, приђе Олимпији и узме је за обје руке.

— Дијете, рече јој, зар ме тако мало познајеш да би могла мислити да ћу се ја показати, кад једном пристанем на нешто? да би ти, коју љубим као моју кћер, изгубила моју наклоност кад би постала женом мога сина? Речи ми искрено, да ли доиста тако судиш о мени?

— Ох! не, не, стриче! Кад сам тако говорила нијесам вас још познавала! видим колико сам се варала!

И Олимпија пољуби стрица у руку.

— Добро, настави Сандер, дијте препреке су отклоњене. Дакле ако се не варамо, трећа то јест моје одобрење, не тече се никога ваше невоље мене. Сад, Олимпија дијете моје, кад ова тре-

Њиховом кривцом — јер они теже за разтр-
павање државне управе онако као год. 1848,
налази се она већ сада на стрмој равници која
води у понор. За мој народ нисам ја при том
одвише забринут. Ако је мому народу судбином
досуђено, да буде још једном изкушан кроз
гвожђе и ватру, има он довољно животне и здра-
ве језгре, да у тој кушњи неподлегне, већ ће
узврнути новому животу, биле околности ма
какове.

Премда су Њемци одавно већ уобичајили
моје име у јавности погрђивати, то ми ја невра-
ћам било за огњило; ја их могу само искрено
сажаљивати, морално све више пропадају те о-
ставивши примјер и наука својих некадашњих ве-
ликих научитеља, влањају се сада изључиво
њиховом новинству и жидовским спекулантом,
људем без савјести и без срама, који ништа не-
мају за право и истину, већ једино за часовити
успјех и за своју материјалну корист и за тапту
допадност код читатеља; који се патјечу у ла-
скању страстим, народној охолости, похлепи за
господством и бјесному погрђивању. Жидовско
племе, тек сада еманципирано, влада већ у об-
ле међу Њемци јер се неравна само у Бечу по
њих јавно мњење. По Шајлоку, њихову прототи-
пу, довољан је у свем само легалитет. Што је
у њиховом свијету преко тога: племенитост,
вељдушност, витежтво, тога они не познају. Сва-
ку дрзкост и срамоту, што јих повијест може
избројити, налазиш код њих, јер им повијест по-
да никаква наслона за њихове похлепе и пре-
тензије. Грабежљиви нагон живински научили су
од лисце нарочито у трговини и на бурзи, али
се радо и с вуци друже, особито ако к њим
приблијегну из хваљенога „царства бежјега стра-
ха и побожних (обичаја“ Прусија.)

О мађарима другом господујућем племену
у Аустрији, мало имам више што казати. Овај
азијатски пук, одношаји на чудновати начин у-
срећен, доживио је што је њиховим сродником
и предаситником Хуним и Аварим, прем су о-
ни били много јачи — боло узкраћено: они ће
паице скоро славити успомену свога тисућље-
тнога обстанка у Јевропи. Сада има овај пук
господство и хегемонију у старославној Аустри-
ји, и износи код сваке прилике горостане похле-
пе на виђело; ако тако Мађари и надаће буду
поступали прима својим сусједом на начин, ка-
ко су у најновије вријеме почели, то ће ријеч
славнога крописте Нестора, који је изрекно над
Аварим њиховими пређи, и на њих се испунити,
и ја сам освједочен, да по свршетку другог ти-
суљета, неће бити једнога њиховог потомка
који би њихову успомену могао или хтјео славити.“

ДОПИСИ.

— п. — ВИСЕ ПЕШТЕ, 19. Окгобра. —
Праштајте што вам се не јављам. Нисам заћутао,
што би ми се миљило, него што сам нешто из-

да подлаже, код банкијера, све што има, што
престављаше непознати дво мираза његове већке.
Лизу ово пожртвовање до суза гапу. Међутим
она не хтје ништа сама да му одговори, већ
по чим се сви гости развијаше замоли Сандера
и Жече, Олимпи и Андрију, да саслушају писмо
што је добила.

— У добри час! повика Сандер, то се зове
бити поштен! У осталом, то је сума, на коју
нијесмо рачунали, али која неће бити сувишна
младим газдама. Дакле жецо! шта сте се поку-
њили? Зар није тако?

Олимпи и Андрија гледаху се узнемирено.
Обоје имаху једну мисао на уму, али не сми-
јаху да изјаве.

— Говорите слободно, рече стари трговац.
Најпослије то су ваши послови, у које ја нећу
да се мијешам; ви сте слободни, да радите ка-
ко хоћете.

— Е добро, оче, рече Андрија; кад ви о-
добравате, ја би желно да изјавим г. Мерсену,
који ми пада рођак, почем је ујак Олимпи, нам
удео у његовој несрећи и уважење, које нам
према њему ујева поштење, које је овом при-
ликом доказао.

Олимпи погледа заручника погледом пуним
благодарности.

— Лијепо сине! тврдоћа је хрђава ствар,
па за то не би хтјео да будеш тврдица. Шта
си, дакле, науими?

— Ја би хтјео, рече Андрија охрабрен о-
вим одобрењем, да му понудим, у име сватбеног
повљона, онолику суму новаца, колики би био
капитал што би морао дати мојој рођаци о ње-
гом пунољетству. (Наставиће се.)

чекивао. Од кад запудаше пушке на Липову, ми
овђе истечивасмо да одјекну цијелијем истоком.
Но оне одјекнуше у нашијем срцима, и то је
све. Бадава ми чекамо, — влада још пије земан,
или „вријеме“! И ја се дакле узаман падах, е
ће се моћи перо замијенити јатаганом и саријечи
поћи на дјело. Божја воља, дочекаћемо ваља
и то!

Да вам најприје речем коју о швабадији и
чивутарији овдашњој. Зарадовали се бјеху сви,
кад но дође Митхад паша за великог везира у
Стамбол. Ево јада народима на полутоку бал-
канскоме, сво ко ће сатрти у пљево Србадију,
која спиева да ће једном повратити што је ње-
зино било. Сада ће Митхад сагорјети крила и
Србији у коју се уз Бога велико узда сиротиња
раја, — но не рече чивутарија: ајо Бог да,
него мишља, све ће им ићи по жели, само кад
е Митхад преузео владу у Турској.

Но пушке првогорских јунака не само да
побише Турке на Липову, него оборине чак и у
далеком Стамболу силног Митхада пашу. Не да-
доше му ни да се загрије на своме мјесту. Јест,
Бога ми! — може рећи кому је што воља, али
„Застава“ има пуно право, кад вели да је Мит-
хад паша изгубио везирство услед турске поразе
на Липову.

Да вам је виђети, како се преви, и чути
како залеска швабадија и чивутарија овђе ли-
стом, кад дође глас, да је Митхад завршио сво-
је господство; би душе ми, попуцали од смјеха.
Веле: нема ништа од Турске, тај један човјек
(Митхад) у цијелој царевини могао би (виђели
смо како?) уредити турску државу, по ево му
се не даде. Неима ништа од Турске — под сул-
танима!

Да, и ми велимо: неима ништа од Турске,
и под султанима и без њих. Турска не би давно
већ могла опстајати у Јевропи, да је не држе
таки „пријатељи“ као што су они, који сад над
њоме лелечу, а сад ево вријеме дође, да је не-
ће моћи ни оп одржати. Бадава све лекарије,
коме дође веман да путје са свијета, томе нема
помоћи. А Турска је тај путник. Сирота чивута-
рија и швабадија овђе, како им радост би за
кратко, а жалост ће им по свој прилици трајати
вјечито.

А сад ћу ви рећи коју о стварима које се
нас Срба тичу, а почећу од — Новог Сада.
Ту ви се чине чуда не виђена. Онај краљевски
комесар, (о коме сам вам већ писао) који је о-
твшао бајаги да разгледа како се водила упра-
ва на народнијем добрима, ради са свим друге
послове. Мјесто да разгледа рачуне у управи
добра народнијех, он у Новом Саду гони оп-
штину, патронат гимназијски, народну странку и
поједине родољубе, и ствара тајну полицију међу
Србима, сије дакле најљући отров у народ. Из-
гледа, као да је мађарска влада наумила и сам
морал у народу нашем поткопати и разорити.
Ево вам дјела, или боље „недјела“ његовијех па-
судате.

Пошто је против свакога закона и права,
наследно се дочепао протокола општинских те их
измрчио а њеку приложницу узав огњем сагорио,
заисте и од патроната гимназијског, да му овај
преда у ориџиналу све записнице своје, орга-
нични штатут и тестаментарно основно писмо,
које је гимназију у живот увело. Патронат му
изјави, да не може дати оргиналне списе које
тражи, и да му и иначе не мора дати ништа,
јер влада није јавила патронату да шиље свог
комесара, коме овај ваља да се покори, како би
по закону морало ићи, кад би комесару припа-
дало да и над гимназијом води истрагу. Патро-
нат је на основу закона и права такм одговор
комесару послао.

Но комесар пошље и на патронат силу,
која изјави: да ће чланове патроната побацати
у апс, а списе патронатске да ће себи добавити
онаквјем начином, каквјем се дочепао општи-
нских записника. Чланови патроната видећи би-
јесну силу која неће ништа за право да знаде,
предаде уз протест поискане списе. Што ли ће
од њих бити не зна нико. Али како је комесар
почео, надати се свачему. Који човјек обја
архиве те уништава званичне списе, тај је кадар
учинити свашта. Ја од своје стране сматрам то-
га комесара за таквога човјека, који је кадар
утаманити и патронатске списе, па да на тај
начин ували у зло чланове патроната. —

О избору новосадског посланика нећу вам
ништа писати. Из „Заставе“ моћи ћете виђети
како је избор текао, и како се у томе времену
тај комесар понашао; ту ћете наћи и како гони
поједине људе, јер по његовом налогу апсе сва-
ког Србина, ако се само усуди рећи ријеч: ма-

ђарон — оное, који је на мађарског кандидата
гласовао.

Но морам ви рећи, како је ударио на мо-
рал народни, па да и то можете из „Заставе“
дознати, како и на какве начин хоће да створи
и организује тајну полицију, шпијонство. Оваки-
јех ницова и изрода има много, који су му стали
у службу. То су уредници (садашњи и бивши)
оног злогласног калуђерско-мађарског листа,
ког ми овђе зовемо „Турски народ“. Осим њих
имаде још читава гарда другијех, ал сви су од
калуђерско-мађарске клице. Ту су народи о-
билежени и познати нашем народу овђе, и с
тога их се свако клопи као бијесна пса. Преко
њих дакле не може комесар да дозна, шта се
мисли у народу и народној странци. А он би
то хтјео. Не чиста му савјест ствара у болној
машта свакојака страшила, којима би гњездо
било у народној странци, пак би таке ствари
хтјео да изпаће. А на ту цијелу, да богме, мо-
рао би се наћи човјек у самој народној странци
који би хтјео бити издајца свога рода и такм
одјуд, да се даде употребити Мађарима за оруђе.

Комесар дакле пође и у томе на дјело.
Честитог младог професора гимназије новосадске,
д.ра Милана Борђевића збаци са званија на
просту једну денунцијацију, рекло се да је пра-
тно уапшеног д.ра Лау Коотића до параброда,
кад су овог одвели из новосадског у пештански
затвор, а није истина била. Знајући да је д.р
Милан Борђевић сиромаш, те да му мора бити
тешко живити без службе, позове га к себи и
понути му: да се прими, да буде шпијон владе
мађарске, велећи: ви сад можете бити сарадник
код „Заставе“ пак ће те лако моћи дознавати
све што народна странка ради и мени ноћу на
писмено јављати; ја ћу удесити ствар тако, да
вјечито остане тајна, да нисте ви шпијон. А за то
ћу вас обасути хиљадама и старићу се за вас
и другчије. Ако се пак нећете примити тога,
ја ћу већ наћи начина да вас сатарем. Дванајест
година под пушком као прост војник биће за
цијело доста, да вам загорча цјео вијек. —

Видите шта ради — Мађар! Да оцјените
ово како ваља, морам вам додати да је д.р
Борђевић ожењен човјек и има једно дијете; уз
то још према земаљским обранбеним законом и
војник у „хонвидима“, и да је комесару лако
своју претњу извршити. Но д.р Борђевић је по-
казао да презире и краљевског комисара и ње-
гово благо, да се не боја ни претње ни опасно-
сти. И то је показао јавно, отвореним својим
писмом у „Заставу“ гђе је цијелу ту ствар из-
нио на виђело. Срам да је таку владу, која на
сваки начин хоће да разори морал у једном на-
роду. Д.р Милан Борђевић је пак показао, да
јој то у нашем народу неће поћи за руком. Пред
таким поштењем, пред таким родољубљем как-
вог показа у тој прилици д.р Милан Борђевић
мора ју попадати сви сатонски плахови мађарске
владе, а дјо мађарски народ нек се поклати
пред једним јединим д.ром Мил. Борђевићем.
Мађари данас нису кадри показати таку црту
карактера.

Ми се пак можемо поносити са тим младим
човјеком ког уз карактер краси и знање и оду-
шевљење.

За сад нек је и оволико — доста.

С ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ГРАНИЦЕ, 22. Окт. —
Морам одржати ријеч коју сам вам задњим мо-
јим дописом задао, наимо јавити вам посљедице
турске узрујаности због убијеног им Муфтије;
но пошто све пијесу испале како сам мислио,
допустите ми да вам нападим оно што задњи
пут вас известио нијесам могао т. ј. прави
узрок Муфтијине пренагле смрти, и да ово слу-
жити буде јавним примјером наших свагдашњих
туга и невоља.

Муфтија Цвијетић врену дакле пут Шуме
да од тамошњих својих љивчија своје покупи.
Ноћ га паће и мораде код једног од својих љив-
чија да препочи; засједе као у својој кући с ко-
љама и слугама, и то се зна прва му је ријеч
била: Влаше, имаш ли што вечери? Премда му
се домаћин преклињао да у сиромашној кући
нема осим глада и голотиње, ипак потруди се
да гору избјегне, и нађе код својих комшија
кокош, коју му испече. Али оно неби доста не-
сретном Турчину, но па њега као помашице исе-
то навали бајаги узроком да му кокошка печена
наје, коју је одма с прозора бацно, и строго му
нареди да ако му другу боље не испече да ће
му слапо платити. Јадаи домаћин стисне рамена,
поће и мало за тим донесе му другу кокош бо-
ље испечену; али Турчин већ одприје разјарен
и досједаи да буде у свом природном нагону
онст на домаћина навали подметком ријечима а

после богме хтједо и рукама да своју срџбу из-
прими, али се овај пут нађе преварен, мјесто
јавца мрка косну вука који штепа кубуру и на-
шег тл Муфтију о земљу бади, одма за тим у
кршовиту Црну Гору побјеже, где га неће моћи
турска рука наћи.

Како сам казао Турци су сваком Хришћанину
пријетили а највише игумну манастира Дужи у
Шуми, Мелентију Перовићу, којег према не-
вина владика херцеговачки Проконије помилова
и мостарски га нагна на пово с Турцима успри-
јатељи, и тако сад слободно по требињској чар-
шији шетати може. Али бојим се да ће кад ли
тада из потаје која турска пушка пукнути и ко-
јег нашег мртва на земљу положити, а тада ће
као вазада, турска влада уз аргилу мирно пуши-
ти и прекрштеним ногама једино запитати у
мерлису: Ко га уби? а Турци као вазада: Беже,
ама не знамо; и со тим мирна Босна.

Ових су дана кренули на хабу неки тре-
бињски Турци међу којима и бег Первапагић
заклети рајин непријатељ и жива слика турског
фанатизма, онај исти који у вријеме рамазана
Хришћанима забрањује путем пушити, или на
вићедо јести. Кренуо је дакле да аџијом постане
и може бити требињским муфтијом, јер ово је
мјесто сад празно. Кад се врати наслушати ће-
мо се свега, јер га је још у Требињу Мухамед
посјетио, а немо ли сада вада аџија буде.
Турци га већ обожавају, и чудо нам неће бити,
ако по његовој наредби они што грозно неурла-
де на штету нашу, и чини ми се да су се сваке
освете до његовог повратка окупали, док се не
посавјетују Мухамедом, који ће га сигурно на-
путати на онај параграф корава његовог који
гласи: Двдшмашина гонити.

А дакле ћемо ми овако?

ХЕЦЕГ НОВИ, 18. Октобра. — На мој
допис из Босне на Господин-дан, у велецјење-
ном „Црногорцу“ пише нека назови исправна
у којој без сваког стида, каже се, да је мој
допис ишао на то да јавно мњење заваре, и на-
метне неправедни укор ерпег. нов. опћинском
вијећу, одбијајући речени за лажне измишљотине
и очитујући јавно, да знају своје дужности, и
да су сва средства употребил да се онај догађај
не догоди на Жлијебима.

Ако потписани на исправку мисле да је њи-
хова дужност побијати истину, онда немам шта
да им речем, већ пи ја, пи нико поштени
неће им завијети на такве њихове дужности.

Ја кажем да је требало прије него су о-
гласили онај мој допис за измишљотине, казати,
јесу ли издали оно пуномоћје жлијебањским
главарима или не? друго да се доказали која су
средства били употребил да се отклони онај до-
гађај на Жлијебима; а ја и опет говорим да су
они дали ово пуномоћје Жлијебјанима, и да
нијесу били употребил никаква средства да се
онај догађај не догоди, јер Жлијебјани држећи
се реченог пуномоћја нијесу никог ни питали
колико имају кога глобити изузимајући своје
селаке.

Нека суде дакле поштовани читаоци „Цр-
ногорца“ ко је хотио јавно заварати мњење, и
ко је ишао да користује осуђеним, ја с дописом
или они са назови исправком? питам сувише
прије Русоваћа нека јавно очитује (јер то изи-
скује интерес осуђених) је ли казао кад је био
зван од суда которског, да је опћина издала
опо и овако пуномоћје? јер ако је, онда ће се
имати неке примјетбе кот. суду учинити; а ако
он није истину казао онда је он кривац изданој
наредби за уапсење споменутих главара.

Гледе г. начелника Војновића, њега не-
мам шта питати, јер он у оно вријеме није
био овде а што се на онаку назови и правку
подписа тому се чудим, а за убудуће га опо-
мињем сј народним пословицама које су пуне
значеја:

Ако је ко луд, небудиму друг.

Ако слијенац слијенца води обава ће ује-
дну ју насти. (С овим прекидамо даљу пре-
пирку о тој ствари. У.)

Н О В О С Т И.

Да се види какво је стање настало код
војвођански Срба, каква средства употребља-
вају Мађари против њих, особито како је дошао у
Нови Сад кр. комесар Мајтењи, саопштавамо о-

во старо писмо д-ра Милоша Ђорђевића исто-
ме комесару:

„Г. Бароне! Од како се бавите у овом кра-
ју српског народа у вароши Новом Саду, призива-
те к себи ваља „ad audiendum verbum“ једини
поједини овдашње Србе, који су вам оглашени
као непријатељи садашњег владавинског састава
у овој држави. Од то се доба уједино и разнио
глас по овој вароши, како показујете у тим при-
ликама свој племићко-мађарски део претњом и
изазивом. Тако сте и мене позвали, да вам се
преставим 24. Ок. о г.; јер су сигурно и мене
ваши злогласни саветници а некртни синови на-
шег народа означили као „подозриву особу.“

По пре позива од ваше стране, звао ме је
хонвидски мајор Рауп, који је своје непријатељ-
ство већ једном пада мном на најсуровији начин
излио; тај исти господин говорио ми је како тре-
ба да се одречем народне странке и да послужим
владу у овом, што ће ми кр. комесар рећи.
Зато ћу добити готова новца неколико хиљада
и званије где и какво будем хтјес. Ко познаје од-
ношај мој и Раупов знаће, да сам присиљен
био, да на све то позитивно одговорим.

После тога је сљедовао позив од вас г. баро-
не, да к вама дођем. Ја сам на ваш званични
позив дошао вам тог дана и био сам код вас
од пет до шест часова по подне. Ја ћу
да покажем једну црту нашег карактера, која
досада није овде опште позната и која је у о-
прени са оном цртом мађарског племенитог пово-
са. Та је црта нашег карактера толико занимљива,
да је вредно, да вам је овако јавно кажем.

При доласку мом к вама, предусреди сте ме,
како сам ја код вас рђаво описан, као човјек,
који ради против добрих намера владиних, који
учествује у свим демонстрацијама, како сам међу
осталим био и у Футоку кад је др. Лаза Костић
у Пешту одпуштен (ма да је то мимоглед були
речено као и остало све пресна лаж); да ми се
дакле као таквом неможе поклатити поверење,
да васпитавам и даље млађи параштај, да ме дакле
са професорског места у српској гимназији просто
скидате. — Но то још није вама доста било. Ви сте
знали, да сам ја увршћен у домобранској вој-
сци, да имате дакле у рукама средство, чиме
ћете ме даље застрашивати моћи. У то уздајући
се повудили сте ми, да будем владин ил боле-
рећи ваш шпијон, будућ сте знали, да вам не-
ћу смети понуду одбити ако нећу да рескрирам,
да ме 12 година под војничку стегу вргнете. У-
десили сте, да будем оно, што је Сабина био
чешком народу, а за све то обећали сте ми до-
бру материјалну и моралну пакпаду (у колико
ви у опште ову последњу можете дати). Реко-
сте ми, да ћете ме скинути са професорства као
бајати и ја ћу онда доћи да будем сарадин код
„Заставе.“ Ту ћу имати прилике, да будем још
већма посвећен у радњу српске народне стран-
ке, да ћу моћи догледати у све тежње српске и
у средства, којима се служи народна странка. Тако
ћу вам моћи тачно достављати све, што се збива у
народном стану. Достављаћу вам то попајло поћу
и пиомено. Сваки се нећу више никад виђати ни
познавати. Кад вас под ноћ у променади ерет-
пем пустићу само мимо вас на земљу мој пи-
смени извештај без подписа, који ћете ви после
дрћи. Ако тако узрадим, рекосте ми, да ће те
назвати на мене и брунути се за мене. О свему
овоме неће нико знати, до ја ви и још неко ви-
соко лице, које ми за сад нећете именовати. —
Није ли тако г. баруне?

Ово сам изнео на видик, да види свет дела ва-
ша. Да види наш свет каква је то влада, која вас
пише овамо, да сијете отров у народни морал,
да градите грешнице, који ће свој род издавати
под видом родољубља и поштења. Оће ли вас
влада после овог и даље оставити на том месту,
то је нећу посао. Ја сам задовољан, што спаса-
вам душу своју макар у туђини у сиротињи век
проводим, живећи од поштене зараде. Задовољан
сам и за то, што овим опомињем народ наш, да
се чува тог зараза, што га ви оћете да сијете
код нас. Народна странка нема скривених те-
жња ни потајних средстава. Она ради свету на-
видику и поштеним начином. Ал Сабине су зна-
ли паводити људе млађе и живље парави и на
потајну радњу и тако су их силне у несрећу у-
важивали. Од тога да народни ђеније пас сачува.
Наш ће народ истрајати у овој мучној борби,
где непријатељ не бира оружје, и победа ће
напоследку његова бити.

Завршујем г. бароне ово писмо с тим, да

презирем људе, који су у својој позварености из-
губили веру у честитост других људи! —

— У Будиму прошлех дана појавила се
жесточа колера. Прва три дана било је више
од 100 случајева, од којих је 27 умрло. Услед
тога царск двор оставио је Будим и преселио
се у Беч.

— Чешкоме листу „Покроку“ пишу
из Беча, да надвојвода Албрехт, који је ту скоро
пропутова Далмацију живо ради око тога да се
дође до измирења Аустријских народа. Извешћу-
јући у Пешти о стању Далмације рекао је, да
је то измирење једини услов опстанка Аустро-
Угарске монархије; кажу даље, да је услед то-
га положај ђенерала Родича, које га су код
пара непрестано опријивали, сада чвршћи него
икада. Још је надвојвода препоручивао цару и
ђенерала Филиповића, бившег далматинског гу-
вернадура, као човјека који би био у стању уве-
сти ред у Цизитави.

Р А З Л И Ч Н О С Т И.

(Гвоздена црква.) Прама вонцу прошло-
га мјесеца у Њу-Јорку дигли су гвоздену цркву,
која је саливена у њу-јоршкој некой творници.
Кад ту цркву саставе, бит ће 35 стопа дуга-
чка, а 65 стопом широка. Наставит ће ју у ку-
пели Анкону у Перну. Са оргуљама неће доћи
скупље од 150.000 долара.

(Страхоте.) У главном граду Персије по-
мориле је последња глад 100.000 чељади. У
цјелој Персији помирла су што од глади, што од
болести због слабе хране до 3 милијона чеља-
ди. Тако пише лист „Мадрас Атхенаум“, који
се у источне ствари врло добро разумије.

(Вјерност љубав исета.) Неки довац
продаде своју кују уру и пол далеко од своје куће.
Тамо кују затворише три мјесеца, док се није о-
штенила. У мисли, да већ неће утећи, пустише
ју ван, ал она утече. Сутра дан нађе ју стари
господар код куће, а уза њу и седморе штени-
ћа. Куја је дакле морала ту ноћ седам пута
проћи ону уру и пол хода, јер на један пут ни-
је могла пренијети ван само по једно штене.

(Париз.) У градском вијећу париском при-
опћи ових дана префект Леон Сај, да ће бити
за 1871-2 мањка за 62,200,000 франка. Од
воље поглавства распорезани данци мање су
унијели за 12 милијона, него ли се рачунало.
Нестали дуг износи каквих 60 мил., ал се мо-
же преобразити у стални, ако се узме 35 мили-
јона зајме. За сад се дакле неће извађати вели-
ке грађевне основе, које су прорачунане на 717
милијона.

(Рат у будућа времена.) Неки Француз
написао се је у неким новинама овом фингираном
депешом са ратишта у години 1920.: „Велики
бој у зраку над Рајном и силна победа франце-
ске војске. Бој је био само 400 лаката над зе-
мљом. Немцима пође за руком, чврсто се при-
хватити густа облака и чврсто се утврдити: ну
у зору изтисну јих из те позиције пет пуковнија
авијских наших балониста на бајонет. Непри-
јатељ је настојао фланкирати нас, да нас накре-
не, да нам сунце сјаје у лице, ну сјајна коња-
ничка авала трију ескадрона „branduchiers
rappelers“ одби га посве. Немци су затрпани
у бјег свакога реда. На бојном пољу оста-
више петнајест балона, оклоњених гвозђем
и све стрјељиво. Генерал Надар, син гласо-
витога фотографа, гони непријатеља. Под на-
родом је шест стотина балона на пару. Да
поћимо пристаосмо вечерас три миље над
вхбом Страсбуржске катадреле. Нитнам је влажно
ни студено.“

(Љетина у Угарској) је по најновијем под-
пуном извешћу у опште средње испала, само воб
родила обилато.

(У Француској) су се радовали обила-
тој жетви, али силна киша учинила ја велику
штету па је жетва бар за шестину лошије испа-
ла, те је већ сад жито и брашно поскупило.

(У Енглеској) је пшеница за 10 по
сто мање од прошле године.

(У све Америци) је жетва за 6 по сто
лошија од обичне средње жетва.

(У јужној Русији) су са жетвом задо-
вољни.

(У Италији) како министарско извешће
гласи, испала је шенична жетва слабо, ал
зато кукуруз свуда веома обилат.